

NYÍRSÉGI AKÁC ÁLLOMÁNYOK VÁLASZTÉK-ÖSSZETÉTELÉNEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Iski Richárd¹, Hidas Tibor², Major Tamás³

¹Körös-Maros Nemzeti Park
5540 Szarvas, Anna-liget 1.

²Nyírerdő Nyírségi Erdészeti Zrt.
4400 Nyíregyháza Kótaji u. 29.

³Soproni Egyetem, Erdőmérnöki Kar, Erdészeti-műszaki és Környezettechnikai Intézet.
9400 Sopron, Ady E. u. 5., Telefonszám: (99) 518-136, E-mail: major.tamas@uni-sopron.hu

KIVONAT

Ma Magyarországon a fehéarakác (*Robinia pseudoacacia*) a legelterjedtebb, és legszélesebb körben felhasznált fafaj. Elterjedtsége és sokrétű felhasználása miatt érdemes megvizsgálni, hogy a különböző eredetű és a különböző környezeti viszonyok között növekvő állományaik milyen választékokat adnak.

Jelen cikkünkben a különböző termőhelyeken (humuszos homokon és kovárányos barna erdőtalajon) található sarjeredetű akác állományok választék-összetételét hasonlítjuk össze. Továbbá bemutatjuk a kuriózumnak számító, szintén sarjeredetű „szacs vay” akác választék-összetételét, melyet összehasonlítunk a mindennapi gyakorlatban termelt mag- és sarjeredetű akácokkal.

Vizsgálatainkat a Nyírerdő Nyírségi Erdészeti Zrt. területén végeztük. A kutatás során az utóbbi 7 év, azaz a 2010-16 közötti időszak véghasználati adatait használtuk fel.

A vizsgálatok alapján kijelenthető, hogy a humuszos homokon és a kovárányos barna erdőtalajon található sarjeredetű akác állományok választékeloszlásában szignifikáns eltérés tapasztalható.

Kulcsszavak: akác, választék-összetétel, Nyírség

BEVEZETÉS

A fehér akác (*Robinia pseudoacacia*) Magyarországon, azon belül az Alföldön az egyik legelterjedtebb, legszélesebb körben felhasznált fafaj. Az összes erdőterület több mint 24%-át borítják akácok, ez 451 771,95 hektárt és 50 829 689,00 m³ fát jelent (*Országos Erdőállományi Adattár, 2015*). A legjelentősebb akáctermesztő körzetek a Nyírség, a Cserhát, a Gödöllői dombvidék, a Duna-Tisza közti homokhát, a Somogyi homokvidék, a Vas-Zalai hegyhát és a Kisalföldi homokvidék. Ezek közül kiemelt minőségű állománnyal a Nyírség, a Duna-Tisza köze és Somogy északi része rendelkezik.

A klímaváltozás következtében az évi átlag középhőmérséklet nő és ezzel együtt az erdészeti klímazónak is „vándorolnak”. Általánosságban elmondható, hogy a Bükkös klíma területaránya csökken, és ezzel egyetemben az Erdőszytyepp klíma területe nő. Ez

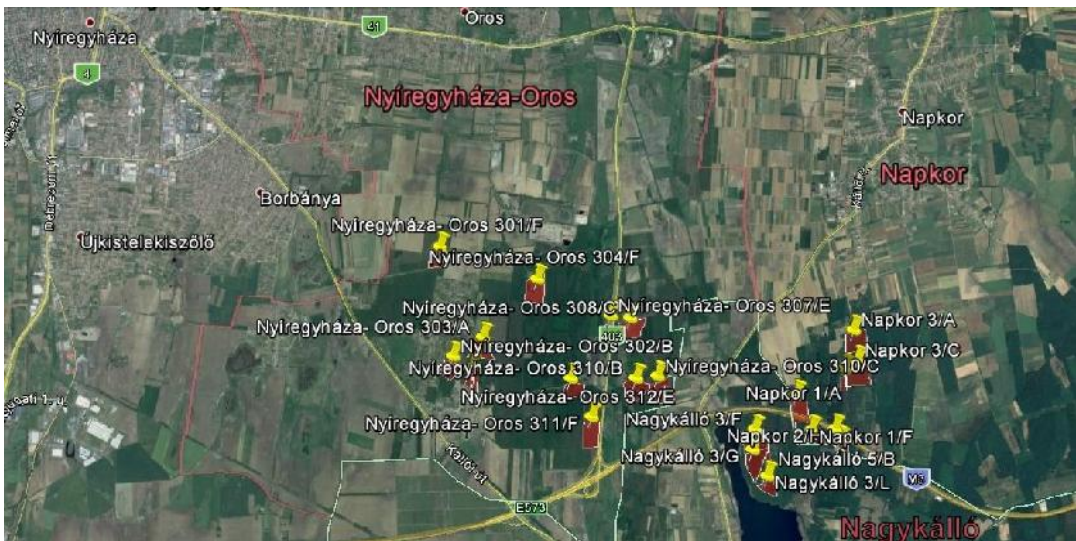
fafajösszetétel-változáshoz vezet, miszerint csökkenni fog a bükk területaránya és még jobban előtérbe kerülhet az akác, illetve a nemesnyárok csoportja.

Az akác mélyre hatoló gyökérzetének köszönhetően megél a homokos, szikes területeken is, megköti a laza futóhomokot, jól használható rossz minőségű homok területek beerdősítésére is. Fájának sokféle hasznosítási lehetősége van.

Elterjedtége és sokrétű felhasználása indokolják olyan vizsgálatok elvégzését, mely kimutatja a különböző termőhelyeken található akác állományok választék-összetétele közötti különbségeket.

SARJEREDETŰ ÁLLOMÁNYOK VÁLASZTÉK-ÖSSZETÉTELE

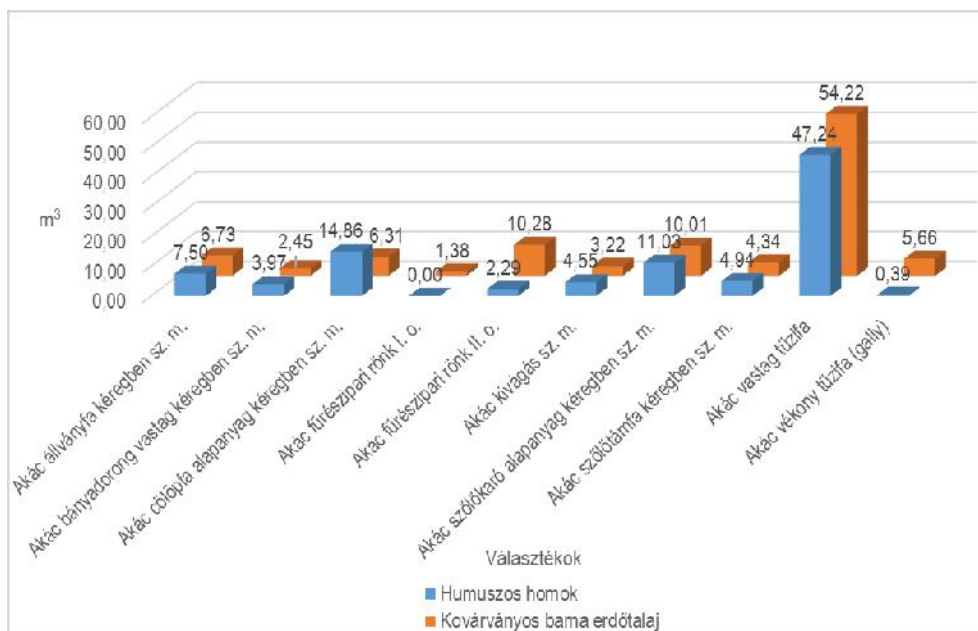
A vizsgált erdőrészek Napkor, Nagykálló és Nyíregyháza-Oros községhatáraitban találhatóak (1. ábra). A műholdas fényképen látható az erdőrészek elhelyezkedése is.

1. ábra. Napkor, Nagykálló, Nyíregyháza-Oros (Erdőtérkép)
Figure 1 – Napkor, Nagykálló, Nyíregyháza-Oros (Erdőtérkép)

A területre a kocsánytalan tölgyes, illetve cseres klíma (KTT) jellemző. Az évi átlagos csapadékmennyiség kb. 600 mm/év. Általánosságban elmondható, hogy gyakoriak a kései fagyok. Alapvetően két fő genetikai talajtípust kell elkülönítenünk, ezek a humuszos homoktalajok, és a kovárványos barna erdőtalajok. Hidrológiájukat tekintve többletvízhatástól függetlenek, a termőréteg vastagsága közép mély, valamint a fizikai talajféleség homok. Így tehát, a termőhelytípus-változat **KTT-TVFLN-HH-KMÉ-H**, illetve **KTT-TVFLN-KBE-KMÉ-H**.

A kutatás során az utóbbi 7 év, azaz a 2010-16 közötti időszak véghasználatait vizsgáltuk. A választékadatokat községhatáronként összesítettük és 1 ha-ra vetítettük, az így kapott m³/ha adatok szolgálnak az összehasonlító elemzések alapjául (2. ábra).

2. ábra. Sarjeredetű akácállományok választék-összetétele HH-on és KBE-on (m³/ha)

Figure 2 – Origin of sprouted black locust population assortment on humic sand soil and 'kovárvány' brown forest soil (m³/ha)

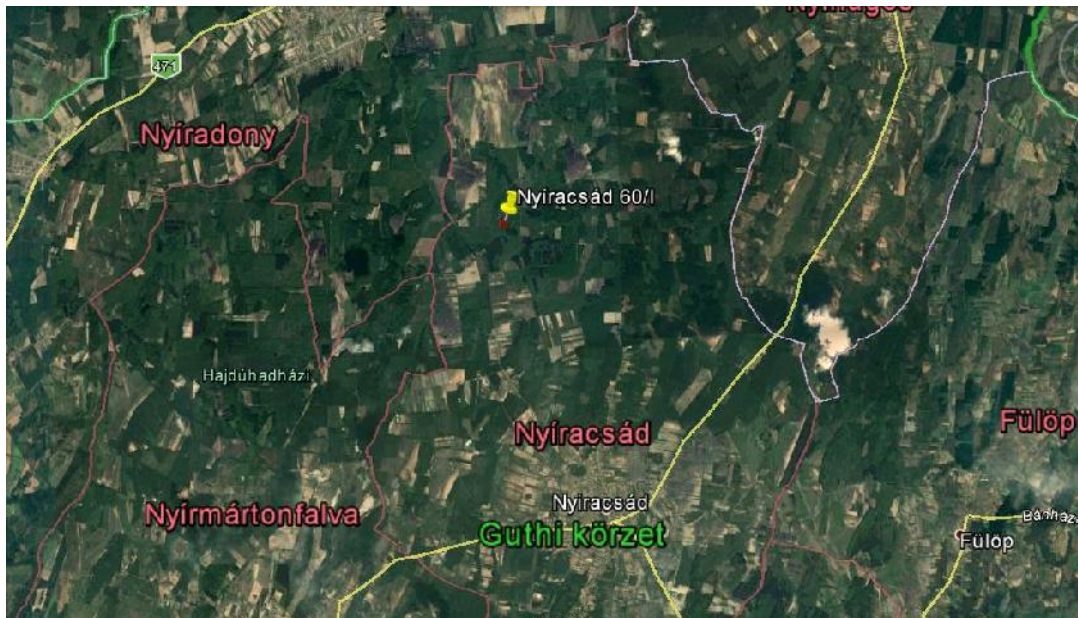
A két termőhelyen található akácállományok választékeloszlásának eltérése szignifikáns. Az összes köbméter kovárványos barna erdőtalajon 105 m³/ha, humuszos homokon 97 m³/ha, tehát mindkettő elég gyenge fatermőképességű, így van hitele az összehasonlításnak. Az első szembevetendő különbség a cölöfya választéknál látható a humuszos homokon álló állomány javára, több mint 8 m³/ha különbséggel. Azonban ez a 8 m³/ha a II. o. fűrészrönknél már a kovárványos barna erdőtalajon álló állomány javára írható. Kovárványos barna erdőtalajon ugyanis a nagyobb tápanyagforrás miatt a fák vastagsági növekedése nagyobb, mint humuszos homokon. A nagyobb vastagsági növekedésnek köszönhetően nagyobb a kovárványos barna erdőtalajon a II. o. fűrészrönk aránya, míg humuszos homokon a kisebb középátmérővel rendelkező cölöfya választék aránya a nagyobb.

A humuszos homokon álló állomány összértéke (2016-os árakon számolva) 2,09 millió Ft/ha, míg a kovárványos barna erdőtalajon álló állomány összértéke 2,20 millió Ft/ha.

Szeretnénk továbbá megjegyezni, hogy a vizsgált erdőrészekben, kovárványos barna erdőtalajon jóval több a tőkorhadt akác, mint humuszos homokon, ennek okára nem találtunk magyarázatot.

A SZACSVAY AKÁC VÁLASZTÉK-ÖSSZETÉTELE

A Nyírerdő Nyírségi Erdészeti Zrt. Gúthi Erdészete rendelkezik az ország egyik legjobb akácos területével, mind minőségét, mind fatömegét tekintve. Talán ezek a területek és erdőségek jelentik az etalont az akáctermesztésben. 2013-ban került letermelésre az utolsó erdőtömb (Nyíracská 60/I) a méltán híres „szacsvay” akácból. Ez az akác önálló akácfajta elfogadás útján halad szacsvay akác néven. Elhelyezkedését tekintve Debrecentől mintegy 35 km-re található Nyíracská községhatárában (3. ábra).

3. ábra. Nyíracská 60/I (Erdőtérkép)
Figure 3 – Nyíracská 60/I (Erdőtérkép)

Rendkívüli adottságainak okát nemcsak a genetikában kell keresni, hanem az egyedülálló klimatikus és termőhelyi adottságokban is keresendő. A terület humid klímájú, évi átlag 650 mm csapadék esik. A termőhely genetikai talajtípusa kovárványos barna erdőtalaj, amihez hozzátartozik, hogy igen magas a humusztartalma, valamint a talajfelszíntől mintegy 2 – 3 méterre található egy vízzáró réteg, amely megakadályozza a víz elszivárgását, így az mindig elérhető közelségben van a gyökerek számára.

Különlegessége ennek az akácnak, hogy ötvözi az árbócakác és a kommersz akác jó tulajdonságait, vagyis az árbócakáchoz hasonlóan kiváló magassági és a kommersz akáchoz hasonlóan kiváló vastagsági növekedést produkál. Meg kell jegyeznünk, hogy ezt a faállományt 71 éves korában vágták le, ami a kommersz akác esetében közel két

vágásfordulót jelent. Okkal hagyták fent ilyen sokáig, mivel kiváló növekedést produkált. 1982-ben magtermelő állománnyá nyilvánították.

További különlegessége ennek az erdőnek, hogy sarj eredetű!

Érdekes megnéznünk, hogyan változtak az állományjellemzők az évek során. Ezt az 1. táblázat mutatja. A választékeloszlása is figyelemre méltó volt, ezt pedig a 2. táblázat tartalmazza.

Állományjellemzők	Mértékegység	1958	1972	1982	1992	2001	2013
Kor	év	16	30	40	50	60	71
Magasság	m	15,8	22	24	28	32	32
Átmérő	cm	14	22	34	36	42	43
Fatermési o.		I.	I.	I.	I.	I.	I.
Záródás	%	80	90	70	80	70	65
Sűrűség	%	90	100	87	88	85	87
Fakészlet 1 ha-on	m ³	134	297	292	370	440	447
Átlagnövedék 1 ha-on	m ³ /ha	8,4	18	19	22	26	28
Folyónövedék 1 ha-on	m ³ /ha	8,6	11	11	8	12,2	12

1. táblázat. Nyírac nád 60/I állományjellemzőinek alakulása

Table 1 – The population details of Nyírac nád 60/I

Választékok	m ³ /ha	%
Akác állványfa kéregben sz.m.	0,241	0,07
Akác cölöpfá kérgezett sz.m.	2,353	0,69
Akác fűrészpariröng I.o	66,024	19,40
Akác fűrészpariröng II.o	18,088	5,31
Akác fűrészpari rönk szk.	39,700	11,66
Akác kivágás sz.m.	42,459	12,47
Akác szőlőkaró alapanyag kéregben	3,047	0,90
Akác szőlőtámfá kérgezett	1,245	0,37
Akác vastag tűzifa	167,235	49,13
Összesen	340,392	100,00

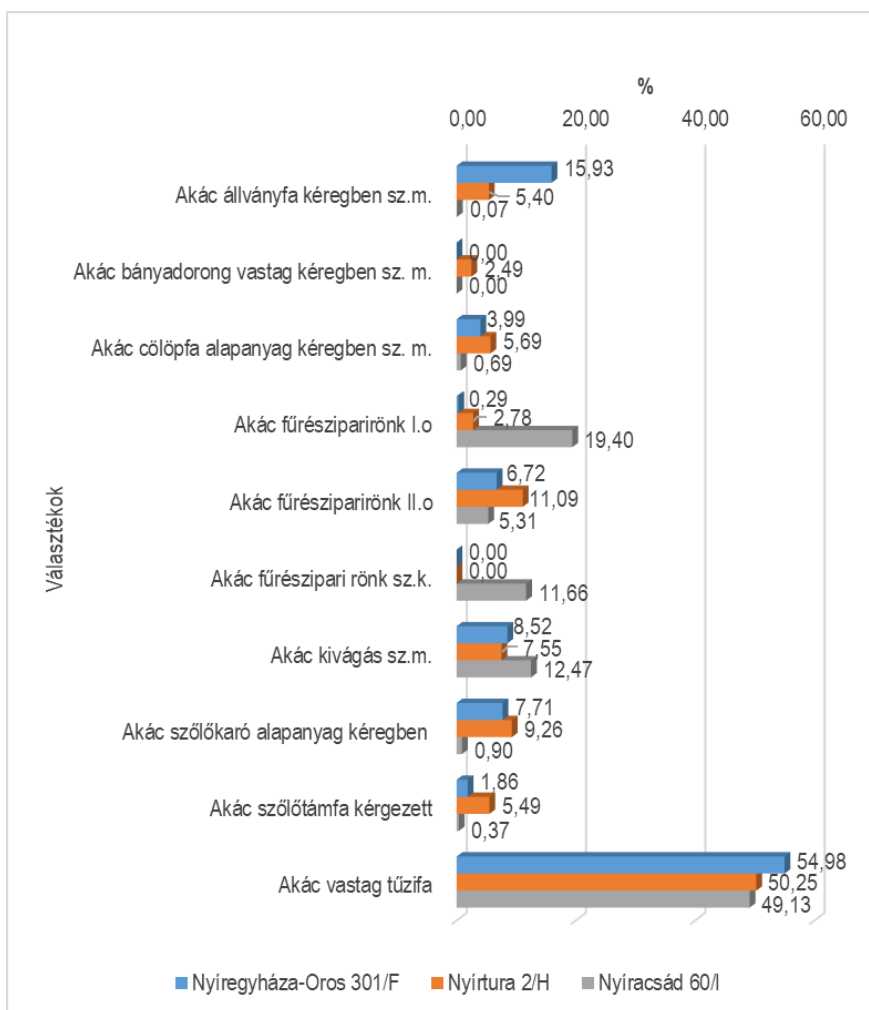
2. táblázat. Nyírac nád 60/I választékeloszlása

Table 2 – Assortment composition of Nyírac nád 60/I

A választékeloszlásból látható, hogy az I. osztályú akác fűrészpari rönk közel 20%-ot tesz ki, ez rendkívül magas. Az összes fűrészpari rönk pedig majdnem 37%. Ha megnézzük a teljes erdőrézlet választéksorát, látható hogy a vékony, hosszú választékok közül (állványfa, cölöpfá) nagyon kevés volt az erdőrézletben, csupán pár

m³, a választékok kevesebb, mint 1%-a. Összehasonlítva ezt más sarj eredetű erdőrészzel nagy különbséget tapasztalunk, hiszen általában ezek a sarjerdők főleg ezt a két választékot adják az iparifa választékok közül. Jelen esetben ezt az állomány korára vezethetjük vissza, hiszen 71 évesen az akác már igencsak csúcshártyát és a fák felső, vékonyabb részéből nem a fent említett választékok, hanem tűzifa választékolható.

Kiválasztottunk egy-egy átlagosnak mondható mag- és sarjeredetű állományt, és azokat összevetettük a szacsvány akác választék eloszlásával (4. ábra).

4. ábra. A három kiválasztott erdőrészet választékeloszlása
 Figure 4 – Assortment composition of the three selected forest section

A hitelesség kedvéért kivettük a két kiválasztott erdőrészet választék-összetételéből az akác vékony tűzifa (gally) választékot, hiszen az a Nyíraczád 60/I választék-

összetételében sem szerepel, valamint százalékos összehasonlítást használtunk, hiszen ekkora fatérfogatok mellett nem lenne értelme a köbmétereket összehasonlítani. Érdekes megfigyelni ezeket az eloszlásokat, hiszen a Nyírcsád 60/l erdőrészlet sarj eredetű, mégis ha összevetjük Nyíregyháza-Oros 301/F erdőrészlet választékeloszlásával, amely szintén sarj eredetű, azonban humuszos homokon lévő akácállomány volt, nem ismerjük fel benne az eddigi sarjknál megfigyelhető választék-összetételt, mivel itt abszolút hiányoznak a vékony iparifa-választékok. Ha Nyírtura 2/H erdőrészletével vetjük össze a szacsvay akácot, amely mag eredetű és kovárányos barna erdőtalajon található, akkor már kicsit jobban hasonlító eloszlásokat láthatunk, azonban itt is látszik, hogy a szacsvay akác mennyivel jobb.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány/kutató munka a „Fenntartható Nyersanyag-gazdálkodási Tematikus Hálózat – RING 2017” című, EFOP-3.6.2-16-2017-00010 jelű projekt részeként a Szechenyi2020 program keretében az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

IRODALOM

- ISKI R. (2017): Akác faállományok választék-összetételének vizsgálata a Nyírerdő Zrt. területén. Diplomamunka, Sopron.
- Járó Z. (1953): Az akác termőhelyi igénye. Az Erdő, 2.4 332-335.
- MAJOR T. (2016): A fahasználat irányítási műveletei. In. Rumpf J. szerk. (2016): Erdőhasználat. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- MOLNÁR S. (1996): Az akácfa jelentősége, tulajdonságai és ipari felhasználása. I-II. Bútor és Faipar, Budapest.
- Országos Erdőállomány Adattár, 2015
- NYÍRERDŐ Nyírségi Erdészeti Zrt. (2014): Húszéves a NYÍRERDŐ Zrt.
- NYÍRERDŐ Zrt. Nyíregyházi erdészet (2008-2017). Erdőrészlet leírólapok, fahasználati jegyzőkönyvek.
- RÉDEI K. (1997): Az akáctermesztés kézikönyve. Erdészeti Tudományos Intézet, Budapest.
- Vidékfejlesztési Minisztérium (2011): A klímaváltozás hatásai, következményei, és az alkalmazkodás lehetőségei.